



Наталія ГАЛЕНКО,

вчитель початкових класів комунального закладу «Березнянський навчально-реабілітаційний центр» Чернігівської обласної ради, спеціаліст вищої кваліфікаційної категорії, педагогічне звання «старший учитель»

ПРИРОДА ЯК ЗАСІБ КОРЕКЦІЇ РОЗВИТКУ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНИМИ ПОТРЕБАМИ

*Природа – колиска дитячої думки.
В. Сухомлинський*

Найбільшу насолоду й радість, найпалкішу любов до рідного краю, до життя викликає природа, яка завжди чарувала й чарує, хвилювала й хвилюватиме. Людина – частина природи. Природа оточує дітей усюди. Вона цікавить їх, привертає увагу і певним чином впливає на них. Збагачуючи і розширюючи уявлення дітей про природні явища, про життя рослин і тварин, про творчу працю людей з вирощування культурних рослин і корисних тварин, я пробуджую в них живий інтерес до навколишнього світу, бажання працювати разом із дорослими, приносити користь, бажання охороняти ліси, зелені насадження. Виховуючи в дітей із самого раннього віку любов, інтерес до рідної природи, залучаючи їх до праці, формую у вихованців працьовитість, бережливе ставлення до природи, розвиваю почуття прекрасного. У навчально-реабілітаційному центрі діти знайомляться зі світом знань про природу і майбутнє їхнє ставлення до неї залежить від того, наскільки вони оволодівають цими знаннями, як у них буде виховано бережне ставлення до природи. Те, що природа життєдайно впливає не тільки на наш душевний стан, але й на фізичне здоров'я, відомо з давніх часів. Отже, важко переоцінити вплив природи на людину. Вона – всюди! Таким чином, актуальність проблеми, її недостатня теоретична і методична розробленість зумовили вибір теми мого проблемного питання: «Природа як засіб корекції розвитку дітей молодшого шкільного віку з особливими освітніми потребами».

Педагогічна корекція розвитку молодших школярів засобами природи

У закладі, де я працюю, освітнім процесом охоплені вихованці з особливими освітніми потребами та супутніми порушеннями розвитку. Діти не лише здобувають знання, а й проходять реабілітацію, де основним напрямом є корекційно-розвитковий. Пріоритетні напрями роботи – це створення максимально сприятливих педагогічних і соціально-психологічних умов з метою всебічного розвитку можливостей і здібностей дітей з особливими освітніми потребами, корекції їх психофізичних вад, збереження та зміцнення здоров'я відповідно до шкільної програми «Центр сприяння



здоров'ю» та успішної інтеграції вихованців у сучасне суспільство.

Корекційне навчання та виховання реалізується через низку спеціально підібраних завдань і вправ, що враховують індивідуальні особливості таких дітей. У початковій школі закладу всі діти включені в освітній процес. Вони осягають основи самостійного життя, засвоюють нові форми поведінки, спілкування, взаємодії. Працюючи з молодшими школярами, я намагаюся знайти такі шляхи вдосконалення освітнього процесу, що сприяв би мотиваційному саморозкриттю, самовираженню, самовдосконаленню школярів, їх комунікативно-творчих здібностей.

Розвиток і корекція уваги, сприймання, мислення, пам'яті, уяви, розвиток дрібної моторики треба розглядати інтегровано, так як жоден із мислительних процесів не працює сам по собі, а розкривається, розвивається, коригується системно. Паралельно напрацьовуються: збагачення словникового запасу, розвиток мовлення, збільшення обсягу пам'яті, відбувається різнопланове інформаційне збагачення. Розвиток широкого діапазону психічних процесів сприяє становленню наполегливості і цілеспрямованості, творчої активності, відповідальності та старанності, дисципліни і критичного мислення, здібності аргументовано відстоювати свої погляди і переконання; пробуджує в дітей емоційне задоволення, позитивне ставлення до навчання, бажання пізнавати більше.



Молодші школярі, діти з особливими освітніми потребами, підлягають життєво-практичному і елементарному трудовому навчанню. Вони освоюють елементи грамоти і конкретного рахунку. Діти, як правило, адекватно сприймають вказівки педагога і виконують їх у міру своїх можливостей, в них збережено відчуття просторових відносин і кольоророзрізнення, співвідносять предмети по формі і величині. Все це служить основою для навчання школярів різноманітним видам ігрової і навчальної діяльності.

Педагогічна корекція – одна з найважливіших складових реабілітаційного процесу. У той час, коли медична корекція спрямована на усунення хвороби, або компенсацію її проявів, психологічна – на зняття стресів, неврозів, підвищення самооцінки і ресурсозабезпечення, то педагогічна реабілітація передбачає створення умов для оволодіння дітьми системи знань, умінь і навичок, застосування яких сприяє подальшому розвитку особистості: підвищення освітнього, кваліфікаційного рівня, здатність до самостійної трудової діяльності, організація побуту, адекватне планування самостійного життя.

Надзвичайно важливим у реабілітації, особливо в початкових класах, є формування навичок охайності, самообслуговування, спілкування, мотивації до праці, оволодіння елементарними трудовими навичками, розвиток емоційно-вольової сфери в комплексі з іншими реабілітаційними заходами.

Корекційно-розвиткова робота передбачає вирішення специфічних завдань, зумовлених особливостями психофізичного розвитку здобувачів освіти. Одним із засобів в подоланні порушень розвитку дітей є природа.

«Людина була й завжди залишається дітям природи, і те, що ріднить її з природою, має використовуватися для її прилучення до багатств духовної культури», – писав В. Сухомлинський. Спілкування з природою повинно відбуватися в різних формах: через працю, споглядання, творчість, науковий пошук, спостереження, милування. І тут важливим є створення умов, за якими дитина могла б торкнутися природи не тільки рукою, а й розумом, серцем і душею.

З цього приводу В. Сухомлинський зауважував: «Маленька людина, в якій відкрилися очі на світ, бачить корінь, стебло, листя і міркує про те, як взаємопов'язані ці частини рослини як єдиного цілого». За переконанням педагога, природа є колискою дитячої думки, тому потрібно прагнути, щоб кожна дитина пройшла школу дитячого мислення щодо спілкування з природою. Важливим є те, щоб діти, бачачи і розуміючи свою єдність з природою, переживали, оберігали і примножували природні багатства.



Освітній процес базує на компетентнісно орієнтованих завданнях з використанням сучасних освітніх технологій. Для емоційно-естетичного сприйняття природи на уроках (української мови, літературного читання, «Я досліджую світ», трудового навчання, образотворчого та музичного мистецтва, соціально-побутового орієнтування та ін.) систематично проводжу дидактичні ігри природничої тематики, цікаві пізнавальні вправи (ребуси, шаради, кросворди, анаграми), що сприяє полегшенню засвоєння матеріалу, «віртуальні» подорожі в природу, «усні журнали», репортажі з місця подій та ін. Такі

форми проведення навчальних занять позитивно впливають на емоційну сферу дитини, сприяють розвитку уяви, фантазії, мислення, уваги. Поряд із фронтальними та індивідуальними формами роботи діти залучаються до колективної діяльності.

Також першорядне значення надаю спостереженням у природі, власним дослідженням, практичним роботам, роботі з інформаційними джерелами, досліддам (спостереження за проростанням цибулі, часнику, насіння огірка, крес-салату), практичній діяльності з охорони природи. На уроках використовую методи навчання: пояснювально-ілюстративні, репродуктивні, частково-пошукові, дослідницькі, метод проблемного викладу тощо.

У своїй роботі враховую вікові особливості вихованців початкової ланки, розвиваю їх пізнавальну активність, створюю на уроці атмосферу зацікавленості, здійснюю міжпредметні зв'язки, використовую дидактичні та наочні матеріали, застосовую різноманітні ігрові вправи з метою розвитку емоційної сфери, уваги, пам'яті, мислення, зв'язного мовлення тощо. Крім того, вважаю, важливим є вміння розподіляти активність – свою власну і школярів – шляхом розгортання різних видів діалогічних форм, роботи в парах, групах, за допомогою організації інтерактивної навчально-пізнавальної діяльності. Бо саме застосування інтерактивних технологій



навчання допомагає педагогам досягти розвивальних та дидактичних цілей, створює атмосферу взаємної підтримки, взаєморозуміння між вихованцями, надає можливість кожному школяреві самоактуалізуватись та самореалізуватись. Цьому сприяють інтерактивні прийоми «Незакінчене речення» (часто при мотивації навчальної діяльності), «Мікрофон» (доцільно у визначенні мети уроку та підбиття підсумків), "Асоціативний куц", "Мозковий штурм". З метою розвитку пам'яті своїх вихованців, на кожному уроці використовую наочність, дидактичний, демонстраційний (відповідно темі: овочі, фрукти, листочки дерев, насіння рослин, колоски, зернинки, гриби) та роздатковий матеріал, який сприяє кращому засвоєнню матеріалу і реалізовує корекційну мету.

Під час підготовки до уроку користуюся сучасною науково-методичною літературою, фаховими журналами, методичними листами, інтернет ресурсами. Наприкінці кожного навчального дня разом з учнями обговорюємо їх досягнення на уроках, даю поради для подальшої продуктивної роботи та глибоко аналізую виконання дітьми запропонованих вправ та завдань корекційного характеру.

Проблема виховання дітей засобами природи та питання охорони навколишнього середовища хвилювали педагогів усіх часів, актуальною є і сьогодні. У досягненні позитивних результатів природозбережувального спрямування я беру до уваги риси характеру, ставлення до навчання, потреби і здібності кожного свого вихованця. Лише за цієї умови можливо забезпечити свідоме і повноцінне сприйняття дитиною навчального матеріалу, виробити в неї правильне відношення до навколишнього середовища,



сформувані екологічну культуру. Початкова школа відкриває неабиякі можливості для цього, бо саме тут природна допитливість дітей та щирий інтерес до оточення створюють надзвичайно сприятливі умови для виховання в молодших школярів нашого закладу дбайливого ставлення до природи. Виховання любові до природи – одне з найважливіших завдань сьогодення. Уже з перших уроків підводжу дітей до думки, що людина – невід'ємна складова частина природи, що вона, розвиваючись та задовольняючи свої потреби, впливає на

навколишнє середовище. Причому цей вплив може бути як позитивним, так і негативним. На уроках «Я досліджую світ» наводжу приклади і показую, що, в результаті безвідповідального ставлення до природи, знищено ліси на значних територіях, суттєво скоротилася чисельність багатьох тварин, птахів і рослин, деякі – навіть повністю зникли з поверхні Землі.

Оскільки для молодших школярів найдоступнішим є емоційно-естетичне сприйняття природного середовища, то постійно знаходжу способи злиття емоційних почуттів у ставленні до природи з пізнавальними завданнями щодо її вивчення і практичними діями з охорони.

Дуже активною формою організації природоохоронної діяльності молодших школярів, які мають особливості в розвитку розумових процесів, є екскурсії, під час яких у них формуються позитивні установлення, навички спостережливості, орієнтації у позитивних і негативних явищах в природному середовищі, емоційно-естетичного сприйняття відповідальності за її стан. Багато приємних переживань і свіжих вражень приносять їм прогулянки й екскурсії в природу, спостереження за комахами, метеликами, жучками, мурашками, ведеться щоденник природи, фенологічних спостережень. Власна праця за доглядом рослин і тварин, вирощуванням і збором врожаю, охорона природних

об'єктів, мурашників, пташиних гнізд, квітників, проведення Днів птахів, Днів лісу, Днів урожаю, відзначення професійних свят підвищують дієвість екологічного виховання молодших школярів, сприяють перетворенню знань в екологічні переконання. Під час сезонних екскурсій у природу, акцентуючи увагу дітей на характерних ознаках кожної пори року, формую почуття прекрасного, любов до рідного краю, навички грамотної поведінки в природі, оцінки позитивних і негативних дій людини стосовно навколишнього середовища.

Виховувати в дітей відповідальне ставлення до природи – це складний і довготривалий процес. Його результатом повинно бути не лише оволодіння відповідальними знаннями і вміннями, а й розвиток уміння і бажання активно захищати, поліпшувати природне середовище. Вже в початкових класах дітям прищеплюю любов до навколишнього середовища, вчу оберігати "зелених друзів" та примножувати багатства. Елементи екологічного виховання червоною ниткою проходять через весь освітній процес. Щоб прищеплювати любов до природи і оберігати її, на уроках даю багато цікавої і пізнавальної інформації на природну тематику.

Василь Сухомлинський вважав, що природа мозку дитини потребує, щоб її розум виховувався серед природи, щоб думка переключалася з наочного образу на "обробку" інформації про цей образ. Якщо ж ізолювати дітей від природи, якщо з перших днів



навчання вони сприймають тільки слово, то клітини мозку швидко стомлюються і не справляються з роботою, яку пропонує вчитель. Ось причина того явища, з яким багато вчителів часто зустрічаються в початкових класах: дитина немовби уважно слухає, але не сприймає жодного слова, про що педагог розповідає. У цьому разі учневі треба думати над правилами, розв'язувати задачі – все це абстракції, узагальнення, нема жодних образів, мозок стомлюється. Тут і виникає байдужість до матеріалу, який подає вчитель. Ось чому треба розвивати дітей, виховувати бережливе

ставлення до природи, зміцнювати розумові сили дитини серед природи – це вимога природних закономірностей розвитку дитячого організму.

Організуючи процес вивчення навколишнього середовища, я добираю методи і форми, які стимулюватимуть навчальну діяльність, зроблять її творчою, бажаною і цікавою для кожної дитини. Бесіда захоплююча тим, що ведеться в манері народних оповідей, легенд, переказів та інших жанрів фольклору. Роз'яснення також набирає великої сили виховного впливу через використання народних прислів'їв, приказок, загадок, скоромовок, дражнилок та інших творів дитячого фольклору. Вони, як і рідна мова в цілому, відповідають генетичному кодові й рисам національної вдачі української дитини, а тому сприймаються нею легко й щиро. Найбільшу увагу приділяю маленьким за розміром фольклорним творам, які відзначаються великою глибиною і місткістю думки, яскравістю образів.

З багатьма природними явищами діти зустрічаються кожного дня. Однак у них дуже часто не розвинена увага і спостережливість. Це призводить до неправильного розуміння багатьох явищ, а деякі об'єкти природи викликають у дітей навіть відразу. Виходячи з цього, з перших днів перебування дітей у Центрі в доступній формі розкриваю складну систему взаємозв'язків предметів і явищ природи, вчу розуміти красу навколишньої природи. Під час виховання в дітей бережливого ставлення до природи я використовую й фольклорні твори – ліричні пісні, казки, легенди, перекази.

Досвід показав, що вихованцям закладу, особливо молодшим школярам, важливо уявити незнайомі предмети або явища природи. Одним із методів забезпечення наочно-чуттєвої основи засвоєння знання є спостереження. Це цілеспрямоване, планомірне сприйняття об'єктів навколишньої діяльності. Воно підпорядковане конкретно визначеним цілям і вимагає вольових зусиль. Систематично спостерігаючи за об'єктами природи, у них формується така важлива риса, як спостережливість.

Діяльність дітей я організую так, щоб через самостійні відкриття, розв'язання проблемних завдань, різноманітні дії з природними об'єктами вони оволодівали новими знаннями, вміннями та навичками. Тому одне із головних завдань – навчити дитину бачити навколишній світ.

Постійно в освітньому процесі я використовую метод гри. Екологічні ігри та завдання дають дитині змогу відчувати себе частинкою природи, реагувати на проблеми, викликають бажання допомогти природі, захистити її від небезпеки. Сюжетні ігри з екологічним змістом допомагають ознайомитися з діяльністю людей, які досліджують стан природи та охороняють її. В іграх діти виконують різноманітні пізнавальні завдання. Пізнавальні завдання в іграх на матеріалі природи можуть бути найрізноманітнішими і передбачати закріплення уявлень про предмет і явища природи розвиток умінь порівнювати предмет, виділяти основні і другорядні ознаки, здійснювати класифікацію предметів. То ж звичайну буденну прогулянку можна перетворити на захоплюючу гру-змагання "Хто більше помітить красивого в природі".



Важливим засобом виховання любові до природи, емоційно позитивного ставлення, глибокої зацікавленості поліпшення природного середовища є масові заходи, зустрічі, вікторини, свята. З метою детального вивчення птахів рідного краю та виховання любові до братів наших менших проводжу такі класні свята "Птахи повернулись до рідного краю", акції "Шпаківня", "Допоможемо зимуючим птахам"; виховні заходи – вікторини на тему: "Зелена аптека", "Флора і фауна"; усні журнали "Природа і я"; подорожі "Допоможемо тваринам взимку"; конкурси малюнків "Зелений світ навколо мене"; диспути "Не рубай ялинку...", "З якого дерева листочок"; в гостях у книги "Люби все живе", екскурсій-розмови "Жовтень чи листопад?", "Дерева – символи України", "Польові квіти".

Охоплюючи дітей ще з молодшого віку цікавими заняттями, практичними корисними справами, ми даруємо їм радість пізнавального спілкування з природою, розвиваємо допитливість, інтерес до знань, до минулого нашого народу, звичаїв та традицій. Чим цікавіше для дитини те, що вона вивчає, тим більше зосереджується її увага, тим глибше засвоюється знання.

Підсумовуючи вищесказане, скажу, що природоохоронну роботу доцільно проводити безперервно на всіх рівнях організації освітнього процесу, з усіх предметів, базуючись на принципах нероздільного зв'язку теорії з практикою, науковості, міжпредметності, індивідуального підходу.

Врешті, можна прийти до висновку, що подолання порушень розвитку засобами природи в молодших школярів дасть позитивну динаміку тоді, якщо створити такі педагогічні умови: давати дітям систематичні природничі знання; навчити дитину любити життя, природу, людей, себе, активно пізнавати світ. Формувати в дітей систему екологічних знань про предмети і явища природи, тобто вивчати самі предмети і явища в природі, зв'язки і відносини, які існують між ними. Розвивати моральні почуття, формувати моральну свідомість і опановувати навичками і звичками моральної поведінки.

Проводити корекційні заняття в умовах комплексного використання різних видів діяльності молодших школярів у природі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гладюк Т. Ідеї формування екологічної культури молодших школярів у педагогічній спадщині В. Сухомлинського. Наукові записки ТДПУ ім. В. Гнатюка : Педагогіка. 2002. № 5.
2. Замашкіна О. Ідеї розвивального навчання молодших школярів у педагогічній спадщині В. О. Сухомлинського. *Початкова школа*. 2001. № 10.
3. Колупаєва А.А., Таранченко О.М. Інклюзивна освіта: від основ до практики: (монографія). К.: ТОВ «АТОПОЛ», 2016.
4. Мазур Г.Г. Природа навчає, виховує, розвиває. *Педагогічні обрії*. 1999. №5.
5. Педагогічні ідеї В.О. Сухомлинського: погляд крізь роки. Збірник наукових статей / За ред. С.В. Завацького, С.Я. Суярко. Чернігів. 2004.
6. Стахів Л. «Уроки серед природи» у світлі ідей педагога гуманіста В. О. Сухомлинського // Психолого-педагогічні проблеми сільської школи, 2014. Інтернет ресурс Режим доступу: http://www.library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_prob1_silsk_shkolu/41/visnuk_14.pdf.
7. Шевців З. Основи інклюзивної педагогіки: підручник. К.: «Центр учбової літератури», 2016.

Катерина БУРКОВЕЦЬ,

вчитель української мови та літератури комунального закладу «Березнянський навчально-реабілітаційний центр» Чернігівської обласної ради



ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ НАВЧАННЯ УЧНІВ З ПОРУШЕННЯМ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО РОЗВИТКУ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ

Основне завдання національної школи – розвинути в дитині всі позитивні якості, закладені в ній природою, і тим самим допомогти людині знайти своє місце в суспільстві, призначене для неї природою. Провідна роль у веденні освітнього процесу належить учителеві. Перед ним постають відповідальні завдання: сформувати в учнів усі необхідні якості, навички, вміння, збагатити їх належними знаннями, загалом підготувати вихованців до того, щоб вони могли успішно опанувати складну й відповідальну науку подальшого життя.

Урок рідної мови та літератури... Яким він має бути сьогодні? Що може стати першим кроком на шляху до глибокого взаєморозуміння між учителем та учнем? Ці питання не раз змушували мене замислитися й шукати відповіді.

Зрозуміло, що переді мною стоїть найважливіше завдання не тільки плекати рідну мову, а й уміти донести кожне слово в тонких барвах, тонах і красотах, щоб будило воно дитячу душу до праці. Викликати у вихованців живий інтерес, дати поштовх думці, вчити активно працювати, логічно і самостійно мислити – така загальна мета кожного мого уроку.